
Олександр КОМАРОВ, аспірант філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
01033, Київ, вул. Володимирська, 60
ak3030444@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8480-5540>

ФІЛОСОФСЬКА МІМІКРІЯ «РУССКОГО МИРА» ТА СПРАВЖНІ ЗАВДАННЯ ФІЛОСОФІЇ (польові нотатки)

Зважаючи на актуальний ажіотаж у ЗМІ, вирішив глянути, що ж говорить пан Олександр Дугін про нинішні дії Росії. Багато часу між власними військовими обов'язками я витратити на це не можу, тож вдався лише до одного, достатньо інформативного, інтерв'ю 2015 року журналістові з Македонії, в якому Дугін відкрито заявляє про плани Росії щодо нинішньої війни. За формулюваннями і твердженнями, які можна побачити навіть у цьому інтерв'ю, справді, схоже на те, що саме він створив інформаційний порядок денний для нинішніх російських пропагандистів на посаді радника Путіна.

Перше, що хочеться зазначити (і для цього, власне, цей допис), — персонаж, про якого йдеться, не має асоціюватися зі статусом філософа. Навіть якщо європейські філософські діячі, подібно до Бернара-Анрі Леві, публічно дебатують з ним щодо питань лібералізму-консерватизму, первинності особи у суспільстві чи суспільного над індивідуальністю.

Тут, імовірно, можна було б завершити: просто не асоціюйте, будь ласка, цю істоту з філософами. Філософія загалом зовсім не про це. Втім, імовірно, це твердження потребує обґрунтування. Тому спробую викласти його.

Перше, що сильно ріже вуха, — цей «філософ» говорить першочергово про політику, поточні політичні інтереси, геополітику. Добре, філософія береться осмислювати політичний стан справ. Тож виникає та існує напрям філософії політики. Але є принциповий і відмінний нюанс: не можна змішувати політичні інтереси й метафізику. Так само, як не можна з політичними інтересами змішувати історію як науку. Так, історія, як і філософія, може допомагати нам відшукувати відповіді на виклики сучасності, відтак їхня методична база може змінюватися разом із ситуацією актуального самоусвідомлення людиною (людством) себе. Тобто можна констатувати певну методичну зумовленість будь-якої наукової дисципліни. Але така зумовленість має вирішальне значення лише в межах наукової, а не політичної царини.

Коли застосовується метафізичний аргумент для безпосереднього обґрунтування політичних вимог — тут ми втрачаємо філософа і отримуємо шарлатана/пропагандиста.

Доведеться коротко викласти дугінські тези щодо претензій Росії й тим самим зробити короткий огляд змісту поняття «русский мир».

Росія бореться за геополітичний вплив. Реалізація її претензій полягає в поширенні військово-політичного контролю над символічними топосами — Києвом, Стамбулом, Єрусалимом. Геополітичний вплив потрібен Росії для протистояння ліберальному світопорядку і для утвердження традиційних християнських цінностей, що передбачає також спротив технологізації та сучасним соціокультурним перетворенням. Боротьба відбувається (з ким би ви думали?) — з антихристом. А уособленням антихриста є США. Реалізовувати свої плани Росія буде шляхом розв'язування глобальних воєн, які (на момент інтерв'ю — 2015 року) певною мірою вже розпочала на Донбасі та в Сирії.

Але це далеко не все. Росія здійснює все перелічене через те, що ліберальний світопорядок є в духовному плані нігілістичним, тож потребує своєрідного порятунку/звільнення росіянами. Тут Дугін посилається на німецького філософа Гайдегера і його ідею «іншого начала» (*der andere Anfang*). (Побіжно зауважу, що використовувати ім'я Гайдегера для неймдропінгу дуже полюбляють невігласи й дилетанти, аби самими згадками видатного авторитета надати своїм викладам більшої ваги.) Зазвичай такі згадки не мають нічого спільного з міркуваннями німецького філософа або сильно їх спотворюють. Що таке «інше начало», Дугін не уточнює, бо це «у двох словах зробити неможливо», але він написав з цього приводу, начебто, 10 томів і зараз пише ще кілька. Головне, що згадане «інше начало» буде забезпечено на підставі традиційних християнських цінностей (у російсько-слов'янському викладі), які принесе світові через Калібри та Іскандери їх «русский мир».

І цей фанатик є, як нам доводять західні експерти, радником президента країни у XXI сторіччі. Стає зрозумілішим походження путінської тези «все здохнут, а мы — в рай». Цей фрик отримує картбланш на викладання в центральному державному університеті як «авторитетний мислитель», а також *de facto* можливість спрямовувати інформаційну політику держави через відкритий політичним «дахом» саме для нього доступ до публіки. Причому — ексклюзивний картбланш, адже авторитарний порядок легко забезпечує виключний ідеологічний вплив, якщо не диктат. І на підставі цієї політики розв'язуються війни з трагічними наслідками для десятків тисяч людей та покаліченими долями — для мільйонів.

Заглиблюватися у змістову складову цієї шизофренії у мене немає ані сенсу, ані часу, ані бажання (тим паче, що в інтерв'ю проанонсовано купу томів). Але постає інше питання: як це можливо? Чому це можливо?

Наскільки ми сьогодні можемо розуміти, всі війни здійснювались, виходячи з певного прагматичного інтересу, матеріального, морального або того й іншого. Але доданий метафізичний аргумент забезпечує такі дії атмосферою

фатуму і незворотності. Намагається додати безумовної легітимації вчинкам. Адже це далеко не вперше в історії людства. У відомих переліках причин війни поряд із чинником політичних режимів, побудованих на засадах авторитаризму, у якості тригера військових злочинів особливо наголошують значенні індивідуальності, яка опинилася на вершині державного урядування. Так, є війни, починаючи з описаних у Святому Письмі та завершуючи проголошеними лідерами тоталітарних режимів ХХ сторіччя, які розпалюють війни заради «вищого блага» народу, класу, людства.

І це працює. Працює.

От тут постає питання. Як саме це працює? Як і чому метафізичний аргумент взагалі можливий? Чому людина є вразливою для його сприйняття? Як це трапляється, що та чи інша інформація, що супроводжується сильними переживаннями (піднесенням, відчаєм, подивом, жахом тощо), сприймається людьми як істина і стає незаперечним виправданням дій. Як взагалі існують певні слова/поняття, які є суто умоглядними і не мають емпіричного еквівалента, як-от: нескінченність, вічність, потойбіччя... І чому вони можуть викликати в нас зачарування або відчай? Чому людина переживає певну інформацію як екзистенційний стан? Сюди ж можна віднести питання: як можливий релігійний досвід?

Звісно, шукати відповіді на такі питання в межах цього есея ми не будемо. Хоча філософія останніх віків зробила певні кроки в цьому напрямку. Тож напрошується думка, що людина потребує певного «гуманістичного виховання» або «екзистенційної грамотності». Тобто людина має бути бодай якось готова до того, що може перестрітися з екстатичними переживаннями власного існування, відкрити себе / світ у цілком непередбачуваній подібі, і не завжди слід шукати однозначного пояснення того. А можливо, взагалі не слід ототожнювати факти досвіду зі станом їх сприйняття.

Бо тут існує ризик, що хтось прийде і пояснить, щось типу: «річ у тому, що у тебе особливий шлях, ти обраний, ти маєш зробити те і те, бо так хоче (той чи інший) бог, це піднесення / розпач / натхнення / відчай / подив / жах / ненависть / рішучість тощо з тобою точно не даремно. Ти / ви / ми у місії». І в принципі, за певних специфічних обставин таку дичину можна індоктринувати кому завгодно, і те, з точки зору реципієнта, цілком щиро. Тобто людина має бути, наскільки це можливо, готова до невідомих переживань і непередбачуваних досвідів як безпосередніх даностей власного життя. В цьому сенс згаданої «грамотності», чи хай ми будемо називати дисципліну, яка має розглядати такі питання, філософською антропологією / екзистенційною антропологією / філософією екзистенції... Йдеться не лише про дослідження, а й про певний педагогічний процес, можливо, доступний лише зрілій людині, і, можливо, переважна складова його становитиме самопідготовку, яка також має бути інституціалізованою.

Сучасність потребує прояснень — як можливий метафізичний досвід? Чому він, тією чи іншою мірою, притаманний людині як такий? І які можливості

та небезпеки з цим пов'язані? Як забезпечити себе від маніпуляцій, але й не закриватися від цілком органічних розширень горизонтів сенсу? І процес відповіді на ці питання має, вочевидь, назавжди покінчити з будь-яким релігійним догматизмом (навіть, якщо припустити, що певний догматизм колись виконував ту саму функцію, якої зараз ми вимагаємо від філософської антропології, але віджив своє).

І незважаючи на те, що засадничо йдеться про переживання (певного досвіду, який утверджує в людському бутті потребу в метафізичному викладі), його осягнення навряд зможе бути вичерпно здійснено (емпіричною) психологією. Просто через те, що в дослідження має бути безпосередньо включений і актор творення будь-якої наукової методології. Тобто причина не може бути вичерпно описана інструментарієм власного наслідку.

Мабуть, тут і окреслюється робота філософа. Філософ — це про пізнання як розуміння. Філософ той, хто займається таким пізнанням, а якщо займається вдало, ймовірно, здатен допомогти й іншим у цьому процесі.

Пізнання як розуміння — це завжди про розкриття можливостей, а не про конкретний припис щодо дій. Власні можливості реалізуються тим чи тим чином під відповідальність того, хто пізнає. Філософ — це все ж таки не про «як змінити світ», а про те, як його відкрити для себе і, головне, для інших.

...

Бути людиною, схоже (по собі бачу), важко. І, схоже, завжди було і, мабуть, завжди буде так. А коло питань, окреслених цим моїм дописом, точно не передбачає легковажних відповідей. То на що власне можна сподіватися? Хто на що. А я скажу, що сьогодні налаштовує мене. А саме — розуміння, що зараз ми боремось за суспільство з відкритими можливостями. Включно із творчо-пізнавальними. Авторитарний порядок не передбачає креативного вільнодумства. Не уявляю, як би мені вдалося реалізувати публічний філософський проект, скажімо, в більшовицькому Совецькому Союзі, скреповій Росії чи шийтському Ірані. А в Україні, як я переконався на власному досвіді, активний розвиток публічної філософії з кожним роком лише набирає обертів. Збільшується і розмаїття осередків, і, відповідно, плюралізм підходів. І дуже радісно, що навіть за нинішніх непростих часів ті, хто мають змогу, відновлюють і навіть поживляють свою діяльність.

В мене є надія, що існування і розвиток публічної філософії у громадському секторі на засадах плюральності допоможе в подальшому забезпечити наше суспільство від примітивного політиканства, релігійного фундаменталізму, клішованого мислення і всіляких «стрьомних» форм їхньої гібридності. А відтак, перетворюючись, відкриваючи нові горизонти, ми робитимемо кроки в майбутнє, до вже згаданих непередбачуваних досвідів, з якими, як те виглядає, ми цілком ладні впоратися.

Одержано 05.09.2022